

OMONIM AFFIKS MORFEMALAR

O'zbetinshe jumisi **SLAYDLAR TOPLAMI**

2-b kurs studentleri

Atamuratova Hurlixa

Bekimbetov Yunus

2016

A'debiyatlar

- 1. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfologiyasi. Toshkent, 1992.
- 2. Ayg'abılov A. Qazaq tilinin' morfonologiyasi. Almatı. 1995.
- 3. Axanov K. Til biliminin' negizderi. Almatı, 1973.
- 4. Баскаков Н. А. Каракалпакский язык. II том. Фонетика и морфология. Часть первая. М., 1952.
- 5. Tu'rkiy tillerde so'z o'zgertiw sisteması. No'kis, 1994.

- 6. Mirzakulov T. Grammatika o'qitishning lingvistik asoslari. Toshkent, "O'qituvchi", 1994.
- 7. Насыров Д. С. Становление каракалпакского общенародного разговорного языка и его диалектная система. Нукус–Казань, 1976.
- 8. Tojiev E. O'zbek tili morfemikasi. Toshkent, 1992.
- 9. Hazirgi qaraqalpaq a'debiy tilinin' grammatikasi. No'kis, 1994.
- 10. Hazirgi qaraqalpaq tili. Morfologiya. No'kis, 1974.

- 11. Ha'zirgi qaraqalpaq tili. Morfologiya. No'kis 1981.
- 12. Hojiev A. So'zning morfologik va so'z yasalish strukturasi. UTA. Toshkent, 1976.
- 13. Hojiev A. Hozirgi o'zbek tilida forma yasalishi. Toshkent, 1979.
- 14. Якубова Н. Расстановка аффиксов в узбекских словоформах (на материале двученных именных словосочетаний). АКД. Ташкент, 1974.

OMONIM MORFEMA degen ne?

- Seslik du'zilisi birdey, al ma'nileri basqa-basqa morfemalar omonim morfemalar dep ataladi'.

Ma'selen, -ma / me (-ba / be, -pa / pe) affiks morfemasi':

- ⇒ ol ha'zirgi qaraqalpaq tilinde feyildin' atli'q jasawshi' affiks xi'zmetinde: *alma, qarma, tartpa*;
- ⇒ feyilden kelbetlik jasawshi' affiks xi'zmetinde: *oyma (jag'a), qurama(el)*;
- ⇒ feyildin' bolimsi'z tu'rin jasawshi' affiks xi'zmetinde: *aytpa, kelme, barma*.

OMONIMIYA

Tu'bir morfemalar si'yaqli' affiks morfemalar da tosattan bir formada sa'ykes kelip qali'wi'nan ha'm affikslerdin' semantikali'q rawajlani'wi natiyjesinde olar arasinda omonimiya qubilisi kelip shi'g'adi'.

MORFEMALIQ OMONIMIYA

Geyde seslik elementleri birdey bolg'an morfemalar ma'nisi ha'm xi'zmeti boyi'nsha ha'r qi'yli' boli'p keledi.

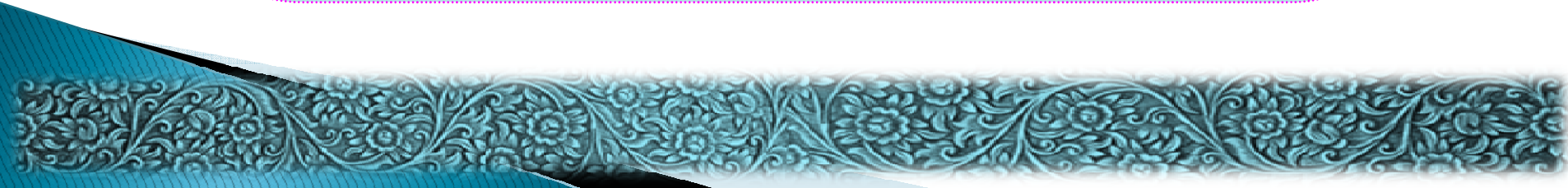
Olar morfemali'q omonimler yamasa *ommorfemalar* dep ataladi'.

-
- Qaraqalpaq tilinde morfemali'q morfemalardi'n' barli'q tu'rleri de geyde o'z-ara omonim boli'p keledi.
 - Tu'bir morfemalar (yamasa so'zler) arasi'ndag'i' omonimiya, yag'ni'y leksikali'q omonimler leksikologiyada u'yreniledi.

Qaraqalpaq tilinde omonim affiks
morfemalar ko'p boli'p, bir affikstin'
o'zi 5-6 omonimlik ma'ni an'latadi'.

Ma'selen, **-sha** / **-she** affiksi
bir neshe jag'dayda omonimlik
ma'nilerde jumsaladi'.

- sha / - she omonim affiksi

- Atli'qlardan ra'wish jasawshi' affiks: qaraqalpaqsha, russha, francuzsha;
- Kishireytiw ma'nili atli'q jasawshi' affiks: kitapsha, belshe, ko'rpeshe;
- Kelbetlikten atli'q jasawshi' affiks: qi'zi'lsha;
- Ra'wishten ra'wish jasawshi' affiks: bu'ginshe, ha'zishe;
- Ji'ni's ma'nilik jasawshi' affiks: qudashsha.

OMONIM AFFIKS MORFEMALAR

- **So'z JASAWSHI OMONIM AFFIKS MORFEMA**

- **So'z JASAWSHI HA'M FORMA JASAWSHI'**

- **So'z JASAWSHI HA'M SO'Z O'ZGERTIWSHI**

- **FORMA JASAWSHI HA'M SO'Z O'ZGERTIWSHI**

- **So'z O'ZGERTIWSHI OMONIM AFFIKS MORFEMA**

SO'Z JASAWSHI' OMONIM AFFIKS MORFEMA

- ✗ Qara qumandi' *tutqi'sh* penen usladi'. (feyilden atliq jasawshi affiks morfema.)
- ✗ Jolbari's *ji'rtqi'sh* haywan. (feyilden kelbetlik jasawshi' affiks.)
- ✗ Ol bari'p turg'an *hiyleker* eken. (atli'qtan kelbetlik jasawshi' affiks.)
- ✗ Zer qa'dirin *zerger* biler. (atli'qtan atli'q jasawshi' affiks.)

SO'Z JASAWSHI HA'M FORMA JASAWSHI OMONIM AFFIKS

Bunda bir affiks birese so'z jasaw, bir de forma jasaw xi'zmetin atqaradi'.

Mi'sali':

- ✘ Ol *kitapsha* sati'p aldi'. (kishireytiw ma'nili atli'q jasawshi' affiks.)
- ✘ Azat *qag'azdi'* bu'kledi. (feyilden feyil formasi'n jasawshi' affiks)
- ✘ Ol *inglizshe* so'yley aladi'. (atli'qtan feyil)

SO'Z JASAWSHI HA'M SO'Z O'ZGERTIWSHI OMONIM AFFIKS

Bunda seslik du'zilisi birdey affiks morfema birde so'z jasawshi' , birde so'z o'zgeriwshi affiks morfema xi'zmetin atqaradi'.

Mi'sali':

- ✗ *Bag'man* gu'llerge suw quydi'. (atli'qtan atli'q.)
- ✗ Men oqi'wg'a *baraman*. (feyildin' bet-san ma'nisin bildiriwshi affiks)
- ✗ Sonnan *salpi'ldaq* ku'shik boldi'.

FORMA JASAWSHI HA'M SO'Z O'ZGERTIWSHI AFFIKS

- ✘ *Shi'rag'i'm* , elge ali'p qaytarsan' (forma jasawshi'.)
- ✘ *Kitabi'm* u'yde qali'p qoyi'pti'. (so'z o'zgertiwshi.)
- ✘ Sonnan *salpi'ldaq* ku'shik boldi'. (feyilden kelbetlik.)
- ✘ *Quli'nshag'i'm* – dedi apasi' (erkeletiw ma'nisin jasawshi' affiks.)

SO'Z O'ZGERTIWSHI AFFIKS

- ✗ Azap bergenlerge g'azap *berermen*.
- ✗ U'yge kelip *qaldi'q*.
- ✗ Oni'n' *mashinasi* 'bar.

Bunda -si' affiksi san masisin de, tartim nas'inin de bildirip tur. Demek, bir affiks eki tu'rli ma'ni an'latadi',

Morfemalar belgili bir sistemani' quraydi'. Bul sistemada olardi'n' ayi'ri'm belgileri birdey bolsa, basqa belgileri arqali' olar biri-birinen aji'rali'p turadi'. Ma'selen, olar ma'nileri, atqaratugi'n xi'zmeti ha'm basqa

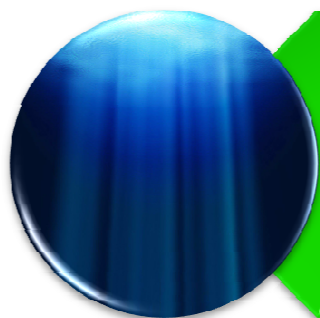
Morfemali'q omonimiya qaraqalpaq
tilinde ji'yi ushi'rasadi' , ol birdey
tu'birlerde de, ha'r qi'yli'
tu'birlerde de bola beredi.
Ko'mekshi morfemalardi'n'
omonim boli'p keliw sebepleri ha'r
qi'yli'.

MORFEMALAR ARASINDAG'I O'Z-ARA STRUKTURA-SEMANTIKALIQ QATNASI

Ha'r qi'yli morfemalar birdey seslik quramg'a iye boladi', biraq ha'r qi'yli' ma'nilerdi an'latadi'.

Ha'r qi'yli' seslik quramg'a iye bolg'an morfemalar ma'nilik jaqtan birdey yamasa jaqi'n boladi'.

Ha'r qi'yli' morfemalar bir-birine qarama-qarsi' ma'nide boladi'.

**ITIBARIN'IZ USHIN
RAXMET**

